

Türkiye’de Mülteci Sorunu ve Mültecilerin Çalışma ve Sosyal Güvenlik Hakları

Refugee Question and The Right to Work and Social Security of Refugees in Turkey

Prof. Dr. İbrahim Aydın (Ankara Sosyal Bilimler University, Turkey)

Abstract

Turkey faces various problems because of her distinctive geo-strategic importance have made her a transit country. The most important of those are migrations towards Europe due to socio-economic disasters like starvation, poverty or unemployment as well as geopolitical disasters like war or internal turmoils. Although the political and economic dimensions of migration are prominent, these are not the focus of this study. The issue in here is to identify whether immigrants, whose number has almost reached almost five millions as wars and political chaos within neighbouring countries have forced a huge number of people to flee to Turkey, have right to work and social security according to the Turkish law. In this vein, the paper aims to clarify the content of the right to work and social security for immigrants in the long-term, instead of the short-term social assistances in accordance with human rights and social policy implementation in Turkey. For doing so, the paper firstly deals with Turkey’s commitment to the international law. Secondly, it analyzes the regulations related to the right to work and social security within the national law. Finally, the paper discusses the problems occur during the implementation of law and regulations and suggests solutions for overcoming such problems.

1 Giriş ve Özet

Türkiye sahip olduğu jeostratejik öneminden dolayı her zaman geçiş bölgesi olarak değişik sorunlarla karşılaşmaktadır. Bu sorunlardan en önemlileri; açlık, işsizlik vs gibi sosyo-ekonomik afetler ile birlikte savaş, iç karışıklık gibi jeopolitik ya da sosyal afetlerin doğurduğu Avrupa yönlü göçlerdir. Elbette bu tür afetlerin nedenini sadece krizlerin ortaya çıktığı topraklarda aramamak gerekir. Söz konusu sosyal ve ekonomik sorunların ortaya çıkmasında dünya üzerinde ekonomik bakımdan etkili olan ülkelerin rolü inkar edilemez.

Burada inceleme konusu yaptığımız “göç”ün ekonomik ve siyasi yönü ağır basmaktadır. Ancak bu çalışmadaki amacımız meselenin siyasi ve ekonomik yönünü birebir incelemek değildir. Burada ki temel sorun; ortaya çıkan iç savaş, karışıklıklar gibi krizlerin toplumsal hareketlenme (göç) sonucunu doğurması neticesinde, takriben 3 milyonu Suriyelilerin oluşturduğu 4 milyona yaklaşan mültecinin Türk hukuku içinde çalışma hakkı ve sosyal güvenlik haklarının olup olmadığını tespit etmektir.

Bu bağlamda varmak istediğimiz hedef mültecilere insan hakları ve sosyal politika yönünden yapılan yardımlardan çok onlar için daha uzun vadeli olan çalışma ve sosyal güvenlik haklarını belirlemektir. Bu konuda öncelikle Türkiye’nin uluslararası mevzuat ile bağlılığı ele alınacak, sonra da milli hukuktaki çalışma ve sosyal güvenlik haklarına ilişkin düzenlemelere bakılacak ve sonunda da, bu konuda mevzuatın uygulanmasında karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri sunulacaktır.

2 Yabancı Kişi ve/veya mülteci

2.1 Uluslararası Hukukta Mülteci Kavramı

Mülteci kavramından önce mültecilerin kaynağını oluşturan göç hareketinin ne anlama geldiğini öncelikle inceleyecek olursak; **Göç(Migration): Genel olarak** uluslararası bir sınırı geçerek ya da bir devlet içinde yer değiştirmek anlamına gelmektedir. Bir başka ifadeyle; süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketlerinin tümüne göç denmektedir. Söz konusu göç kavramının içine; mülteciler, yerinden edilmiş kişiler, yerinden çıkarılmış kişiler ve ekonomik göçmenler de girmektedir.(PERRUCHOUD, Richard; Uluslararası Göç Örgütü Yayınları, Cenevre, 2009, Editör: Doç.Dr. Bülent Çiçekli).

Mülteci kavramı ise 1967 Protokolü ile değişik Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi, 1A(2) maddesinde **Mülteci:** “ Irkı, dini, tabiiyeti belirli bir sosyal gruba mensubiyeti ve siyasi görüşleri yüzünden haklı bir zulüm korkusu nedeniyle vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve söz konusu korku yüzünden, ilgili ülkenin korumasından yararlanmak istemeyen kişi” şeklinde tanımlanmıştır (PERRUCHOUD, Göç Terimleri Sözlüğü, (Editör: Doç.Dr. Bülent Çiçekli).

2.2 Türk Vatandaşlık Kanunu’nda Yabancı ve/veya Mülteci Kavramı

Mülteci kavramını da içine alan ve ondan daha geniş bir kavram olan yabancı kavramı 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu’nda “*Yabancı: Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile vatandaşlık bağı bulunmayan kişiyi, ifade eder.*” (5901/m.3/d) şeklinde düzenlenmiştir (Kanun için bkz; **Resmi Gazete Tarihi:** 12.06.2009**Sayı:** 27256).

Kanuni düzenlemeden yola çıkarsak yabancı gerçek kişiler; milletlerarası hukukta bir ülkenin siyasi sınırları içinde bulunan ancak o ülkenin vatandaşı olmayan ya başka ülkenin vatandaşlığında olan ya da vatansız olan veya mülteci kişiler olarak tanımlanabilir. Bu anlamda vatansız (heimatlos); hiçbir devletin vatandaşlığında olmayan kişiler iken Mülteci; Vatandaşı olduğu ülkeyi siyasi olaylar nedeniyle iradi ya da gayri iradi terketmiş olup sığındığı ülkenin ya da terkettiği ülkesinin dışında başka bir ülkenin de vatandaşlığına geçmemiş kişilerdir (ÇELİKEL; Aysel; Yabancılar Hukuku, 6. Bası 1993, İstanbul, s.18,19).

2.3 Sosyal Güvenlik Hukuku Açısından Mülteci Kavramı

Çalışma hukuku ve sosyal güvenlik hukuku açısından da yabancı kavramının içine mülteci ve vatansızlar da girmektedir. Ülkemiz tarafından 29.8.1961 tarihinde 359 sayılı kanunla onanmış olan Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair 1948 tarihli Birleşmiş Milletler Sözleşmesinin 24. maddesinde; “...çalışma ve sosyal güvenlik mevzuatı açısından mülteciler ile ülke vatandaşlarının durumu birbirinden farksızdır.” hükmü düzenlenmiştir.

Bu konuda Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliğinin 9. maddesinin 2 fıkrasının ç bendinde “Aşağıda belirtilenler de Kanununun 4 üncü maddesi birinci fıkrası (a) bendi kapsamında sigortalı sayılırlar. “Mütekabiliyet esasına dayalı olarak sosyal güvenlik sözleşmesi yapılmış ülkelerin uyruğunda olanlar hariç, **yabancı uyruklu, uyruksuz, göçmenler ve sığınmacı kişiler** ile uluslararası sosyal güvenlik sözleşmesi imzalanmış ülke sigortalılarından, sözleşmede belirlenen istisna hâlleri dışında çalışmalarını hizmet akdine tabi sürdürenler.” şeklinde yapılan düzenleme ile yabancı kavramından ne anlaşılması gerektiği geniş bir şekilde ele alınmıştır. Gerçekten de 5510 sayılı kanununun 60. maddesinde genel sağlık sigortası kapsamında olanlar arasında 2013 değişikliği öncesi “mülteciler ve vatansızlar” kavramı yer almakta idi. Kanun koyucu 2013 yılında yaptığı kanun değişikliği ile bunun yerine aynı anlama gelen bu kişileri (**Değişik: 4/4/2013-6458/123 md.**) “Uluslararası koruma başvurusu veya statüsü sahibi (mülteci) ve vatansız olarak tanınan kişiler,” olarak nitelemiştir.

Göçmen ve azınlık statüsündeki kişiler bakımından ülkemizde uluslararası hukukta azınlıklarla beraber göçmenler de yabancı statüsünde kabul edilmiştir. Bir başka anlatımla ülke vatandaşı ile aynı durumda olduğu söylenebilir. Mülteci, göçmen; kendi ülkesini terkederek başka bir ülkeye yerleşmek için gelen kişilerdir.

Türk hukukunda ayrıca kimlerin göçmen kabul edileceği 5543 sayılı İskan Kanunu'nun 3. maddesinde “Türkiye’ye yerleşmek amacıyla gelen, Türk soyundan olan ve Türk kültürüne bağlı olma şartlarını taşıyan kişiler” olarak düzenlenmiştir (Kanun için bkz; **Resmi Gazete Tarihi:** 26.09.2006 **Sayı:** 26301). Azınlıklar ise buldukları ülkenin vatandaşı olan ancak dil din ve ırk bakımından nüfusun çoğunluğundan farklı olan kişilerden oluşmaktadır (ÇELİKEL, s.21,22.).

Mülteci ise göçmenlerden farklıdır. Buna göre mülteci; Vatandaşı olduğu ülkeyi siyasi olaylar nedeniyle iradi ya da gayri iradi terketmiş olup sığındığı ülkenin ya da terkettiği ülkesinin dışında başka bir ülkenin de vatandaşlığına geçmemiş kişilerdir (ÇELİKEL, s.19.).

2.4 4817 sayılı Kanuna göre Türk Çalışma Hayatında Yabancıların Çalışma Hakkı ve Mültecilere Getirilen İstisna

4817 Sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun'da mülteci tanımı yapılmamış olmasa da yabancı kavramı tanımlanırken mülteci kavramının da bunun içinde olduğu anlaşılmaktadır. Bundan dolayı kural olarak yabancıların çalışma hakları ve buna ilişkin çalışma izinleri mülteciler içinde geçerlidir(m.3). Ancak bu konuda mültecilere tanınan istisnai durum önem arz etmektedir. Söz konusu istisnai hükümlere değinmeden önce yabancıların bağımlı ya da bağımsız olarak Türkiye’de çalışabilmelerine ilişkin 4817 Sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanundaki düzenlemelere değinelim. Öncelikle 4817 sayılı Kanunun 35. Maddesiyle “11.6.1932 tarihli ve 2007 sayılı Türkiye'deki Türk Vatandaşlarına Tahsis Edilen Sanat ve Hizmetler Hakkında Kanun yürürlükten kaldırılarak yabancıların Türkiye'deki çalışma hakları önemli ölçüde genişletilmiştir(ÇELİK, Nuri; İş Hukuku Dersleri, 26. Bası, 2013, s.126).

4817 Sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun'a göre Türkiye'deki yabancı kişiler “Türkiye'nin taraf olduğu ikili ya da çok taraflı sözleşmelerde aksi öngörülmedikçe, yabancıların Türkiye'de bağımlı veya bağımsız çalışmaya başlamadan önce izin almaları gerekir.” (m.4) İzinler süreli ve süresiz çalışma izni olarak iki şekilde verilebilir. Süreli izinler “Türkiye'nin taraf olduğu ikili ya da çok taraflı sözleşmelerde aksi öngörülmedikçe süreli çalışma izni iş piyasasındaki durum, çalışma hayatındaki gelişmeler, istihdama ilişkin sektörel ve ekonomik konjonktür değişiklikleri dikkate alınarak, yabancıların (...)hizmet akdinin veya işin süresine göre, belirli bir işyeri veya işletmede ve belirli bir meslekte çalışmak üzere en çok bir yıl geçerli olmak üzere verilir.” (m.5/1).

Bundan sonra ise “Bir yıllık kanuni çalışma süresinden sonra, aynı işyeri veya işletme ve aynı meslekte çalışmak üzere çalışma izninin süresi üç yıla kadar uzatılabilir.” (m.5/2)Bu süre dolduktan sonra ise “Üç yıllık kanuni çalışma süresinin sonunda, aynı meslekte ve dilediği işverenin yanında çalışmak üzere, çalışma izninin süresi altı yıla kadar uzatılabilir. Türkiye'ye çalışmak üzere gelen bir yabancıların beraberinde veya daha sonra getirmiş olduğu eş ve bakmakla yükümlü olduğu çocuklarına da, yabancıların kendisi ile birlikte en az beş yıl kanuni ve kesintisiz ikamet etmiş olmaları kaydıyla süreli çalışma izni verilebilir. Bakanlık, süreli çalışma izninin coğrafi geçerlilik alanını genişletebilir veya daraltabilir.”(m.5/3,4,5)

Bağımlı çalışmalar için süresiz çalışma izni kanununun 6. maddesinde “Türkiye’nin taraf olduğu ikili ya da çok taraflı sözleşmelerde aksi öngörülmedikçe Türkiye’de en az sekiz yıl kanuni ve kesintisiz ikamet eden veya toplam altı yıllık kanuni çalışması olan yabancılara, iş piyasasındaki durum ve çalışma hayatındaki gelişmeler dikkate alınmaksızın ve belirli bir işletme, meslek, mülki veya coğrafi alanla sınırlandırılmaksızın süresiz çalışma izni verilebilir.” şeklinde düzenlenmiştir.

Kanununun 7. maddesinde bağımsız çalışma izni *Bağımsız çalışma izni* “Bağımsız çalışacak yabancılara, Türkiye’de en az beş yıl kanuni ve kesintisiz olarak ikamet etmiş olmaları koşuluyla Bakanlıkça bağımsız çalışma izni verilebilir.” şeklinde düzenlenmiştir.

İzinlerin verilmesi veya uzatılması başlıklı kanun maddesinde yabancılara nereye ne şekilde başvurabilecekleri düzenlenmiştir. Buna göre;” **(Değişik: 28/1/2010-5951/8 md.) (Değişik birinci fıkra: 4/4/2013-6458/123 md.)** “Yabancılar, ilk çalışma izni başvurularını buldukları ülkelerdeki Türkiye Cumhuriyeti konsolosluklarına yapar. Konsolosluk, bu başvuruları doğrudan Bakanlığa iletir. Bakanlık, ilgili mercilerin görüşlerini alarak 5 inci maddeye göre başvuruları değerlendirir; durumu uygun görülen yabancılara çalışma izni verir. Yabancılar, konsolosluklardan almış oldukları çalışma izinlerinde belirtilen süre kadar Türkiye’de kalıp çalışabilir. Türkiye’de geçerli ikamet izni olan yabancılar veya bunların işverenleri başvurularını Bakanlığa yurt içinden de yapabilir.”(m.12/1,2) Kanununun 15, 16 ve 17. maddelerinde izin taleplerinin reddi ve iptali izin belgelerinin geçerliliği kaybetmesi ve bunlara karşı yargı yolu ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiştir. Yabancıların çalışmasına yönelik bildirim yükümlülüğü ile bunun Bakanlık ve SGK müfettişlerince denetlenmesi ve kanundaki özellikle bildirim yükümlülüğüne uyulmadığında ya da çalışma izni olmadan ya da süresi dolmasına rağmen çalışan yabancıya ve çalıştıran işverene değişik rakamlarda para cezasının getirildiği görülmektedir.(m.18,19,20,21).

Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanununun 8. maddesinde istisnai haller düzenlenerek **özellik gösteren bazı kişilere** bu Kanunda öngörülen sürelerle tâbi olmaksızın çalışma izni verilebileceği düzenlenmiştir. Buna göre “Türkiye’nin taraf olduğu ikili ya da çok taraflı sözleşmelerde aksi öngörülmedikçe;.....

- 2510 sayılı İskân Kanununa göre muhacir, mülteci veya göçebe olarak kabul edilen yabancılara,
- **(Ek: 4/4/2013-6458/123 md.)** Uluslararası koruma başvurusunda bulunan ve İçişleri Bakanlığınca şartlı mülteci statüsü verilen yabancı ve vatansız kişilere,” bu Kanunda öngörülen sürelerle tâbi olmaksızın çalışma izni verilebilmektedir(4817/m.8/d-1).

Mültecilere tanınan bu istisnai durum ve kolaylık Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanununun Uygulama Yönetmeliğinde düzenlenmiştir (Resmi Gazete Tarihi: 29.08.2003 Resmi Gazete Sayısı: 25214).

Çalışma izni bakımından aranan ikamet belgesi ve çalışma izni bakımından iki önemli kolaylık ve istisna tanınmıştır. **Buna göre;** “İçişleri Bakanlığınca mülteci veya sığınmacı statüsü verilmiş yabancılardan ikamette süre koşulu aranmaz. Bu statüde bulunanların çalışma izin talepleri değerlendirilirken Yönetmeliğin 13 üncü maddesinin dördüncü fıkrasında belirtilen hususlar dikkate alınmaksızın çalışma izin işlemlerinin en kısa sürede neticelendirilmesi için gerekli tedbirler alınır.” (Yön. 7 /4) **(Ek fıkra: RG-21/1/2010-27469).** “2510 sayılı İskan Kanununa göre muhacir, mülteci veya göçebe olarak kabul edilen yabancıların çalışma izni talebinde bulunmaları halinde, Bakanlığa başvuru sırasında durumlarını belgelemek koşuluyla çalışma izinleri istisnai olarak verilebilir.” (Yön.m. 49)

2.5 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununa göre Çalışma ve Sosyal Güvenlik Hakkı

a) 6458 Sayılı Kanun Dönemi Öncesi

Mültecilerin çalışma ve sosyal güvenlik haklarına ilişkin bir çok husus 6458 sayılı kanun öncesinde 1950 yılında çıkarılmış olan 5682 sayılı Pasaport Kanunu ve 5683 sayılı *Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanunlarla* belirlenmeye çalışılmıştır.

Uluslararası Koruma (iltica) açısından; Türk hukukundaki ilk düzenleme; 1994 Yönetmeliği olarak bilinen “Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar İle Topluca Sığınma amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik”tir. Söz konusu yönetmelikle, bireysel ve kitlesel olarak sığınma amacıyla Türkiye’ye gelen yabancılara uygulanacak usul ve esaslar belirlenmiş ve bu konuda görevli kuruluşların görev ve yetkileri hükme bağlanmıştır.

2013 yılında çıkarılarak yürürlüğe sokulan 6458 sayılı kanuna kadar göçmenlerle ilgili birçok hüküm farklı kanunlarda kısmen ve dağınık olarak düzenlenmiştir. Bu yüzden yeknesak bir kanuni düzenleme eksikliği çoğunlukla idari düzenlemelerle karşılanmaya çalışılmıştır. Bu durumda farklı farklı uygulamaları doğurmuştur.

b) 6458 Sayılı Kanun Dönemi

Ülkemizde mültecilerle ilgili ilk defa geniş ve uygulamada birlik sağlayan hukuki düzenleme 4/4/2013 tarihli 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu kendini göstermiştir.

6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ana amaçlarından ilki, yabancıların Türkiye’ye girişleri, Türkiye’de kalışları ve Türkiye’den çıkışları; Türkiye’den uluslararası koruma talep eden yabancılara sağlanacak korumanın kapsamı ve uygulanmasına ilişkin usul ve esasları belirlemektir. İkinci amaç ise idari olarak; kanunun

uygulanmasını sağlayacak olan İçişleri Bakanlığına bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün kuruluş, görev, yetki ve sorumlulukları da aynı kanun içinde düzenlenerek uygulama birliği sağlanmıştır.

c) 6458 Sayılı Kanunda Geçici Koruma Sistemi

6458 sayılı kanunda en önemli kurum geçici koruma sistemidir. Özellikle göç hareketlerinin toplu akın şeklinde olmasına yönelik olarak acil çözümler bulmak üzere geliştirilen bir koruma şeklidir. Geçici korumanın asıl işlevi; kitleler halinde ülke sınırlarına ulaşan kişilere, bireysel statü belirleme, belirli haklar sağlamayı hedefleyen pratik ve tamamlayıcı bir çözüm sağlamaktır (JASTRAM; Kate, Mültecilerin Korunması: Uluslararası Mülteci Hukuku Rehberi, 2001, s.127; ÇİÇEKLİ Bülent; Açıklamalı Göç ve İltica Hukuku Terimleri Sözlüğü, Nisan 2013, s.36).

Ülkemizde ilk defa 6458 sayılı kanunla getirilen geçici koruma Suriyeli mültecilere uygulanmaya başlamıştır. **Gerçekten de;** Suriye'den Türkiye'ye yönelik ilk kitlesel nüfus hareketi Suriye'de yaşanan insani krizin büyümesi sonucunda 300-400 kadar Suriye vatandaşı 29.04.2011 tarihinde Hatay ili Yayladağı ilçesindeki Cilvegözü sınır kapısına gelmeleri ile başlamıştır. Ülkemiz 2011 yılından 2013 yürürlüğe koyduğu 6458 sayılı yasaya kadar Suriye'deki durumun giderek ağırlaşması ve sığınmacıların ülkelerine güvenli bir şekilde dönüşlerinin imkansız olması nedeniyle Suriyeli sığınmacılara hiçbir ön ya da ana şart aranmadan geçici koruma sağlanmıştır.

d) 22.10.2014 tarihli Geçici Koruma Yönetmeliği

2013 yılında çıkarılan 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'na dayanarak geçici korumaya ilişkin iş ve işlemlerin nasıl yapılacağına ilişkin Bakanlar Kurulu tarafından bir yönetmelik düzenlenmiştir. 22.10.2014 tarihli Geçici Koruma Yönetmeliğinin temel amacı; 4/4/2013 tarihli ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun 91. maddesi çerçevesinde, uluslararası koruma talebi bireysel olarak değerlendirmeye alınamayan ve ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, kişilere geçici koruma sağlamaktır. Bu nedenle acil ve geçici koruma amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılardan, sağlanabilecek geçici koruma işlemlerinin usul ve esasları bu yönetmelikte düzenlenmiştir. Ayrıca yönetmelikte geçici koruma sağlanan bu kişilerin Türkiye'ye kabulü, Türkiye'de kalışı, hak ve yükümlülükleri, Türkiye'den çıkışlarında yapılacak işlemleri, kitlesel hareketlere karşı alınacak tedbirler ve buna özgü ulusal ve uluslararası kuruluşlar arasındaki işbirliği konuları hükme bağlanmıştır.

e) Geçici Koruma Yönetmeliğinde Mültecilere Sağlanan Sosyal ve Sağlık Hizmetleri

Geçici Koruma Yönetmeliğinde mültecilere sağlanan hizmetlerden en önemlileri aşağıdaki gibi belirlenmiştir. Buna göre;

- i. Geçici Barınma Merkezlerine Sevk İşlemleri,** Bu yönetmelik kapsamındaki yabancılar AFAD tarafından bildirilecek kapasite bilgisi de göz önünde bulundurularak sevk merkezinden doğrudan veya illere yerleştirildikten sonra valiliklerle eşgüdüm içerisinde Genel Müdürlükçe uygun görülecek geçici barınma merkezine en kısa sürede yönlendirilir.(Yön.m.23).
- ii. Geçici Koruma Kimlik Belgesi:** Kayıt işlemleri tamamlananlara, valilikler tarafından geçici koruma kimlik belgesi düzenlenir.(Yön.m.22)
- iii. Geçici Korunanlara İllerde Kalma Hakkı Verilmesi:** Kamu düzeni, kamu güvenliği, ya da kamu sağlığı yönüyle herhangi bir sakınca görülmediği hallerde geçici korunanların, Genel Müdürlükçe belirlenen illerde kalmalarına izin verilebilir.(Yön.m.24)
- iv. Sosyal ve Sağlık Hizmetleri:** Bu yönetmelik kapsamındaki yabancılara; sağlık, eğitim, iş piyasasına erişim, sosyal yardım ve hizmetler ile tercümanlık ve benzeri hizmetler sağlanabilir (Yön.m.26).
- v. Sağlık Hizmetleri:** Temel ve acil sağlık hizmetleri ile bu kapsamdaki tedavi ve ilaçlardan hasta katılım payı alınmaz.(Yön.m.27-b).
- vi. Eğitim Hizmetleri:** Bu yönetmelik kapsamındaki yabancıların eğitim faaliyetleri, geçici barınma merkezlerinin içinde ve dışında Milli Eğitim Bakanlığının kontrolünde ve sorumluluğunda yürütülür (Yön.m.28)
- vii. İş Piyasasına Erişim Hizmetleri:** Geçici koruma kimlik belgesine sahip olanlar, Bakanlar Kurulunca belirlenecek sektörlerde, iş kollarında ve coğrafi alanlarda çalışma izni almak için Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına başvurabilir (Yön.m.29-2) .
- viii. Sosyal Yardım ve Hizmetler:** Bu yönetmelik kapsamındaki yabancılardan ihtiyaç sahibi olanların, sosyal hizmetlere erişimleri Bakanlık ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından belirlenen usul ve esaslara göre sağlanır(Yön.m.30-2).
- ix. Hizmetleri:** Bu yönetmelik kapsamındaki iş ve işlemlerde yabancıyla tercüman olmaksızın istenilen düzeyde iletişim kurulmadığında tercümanlık hizmetleri ücretsiz olarak sağlanır (Yön.m.31)
- x. Geçici Barınma Merkezlerinde Sağlanacak Hizmetler:** Geçici barınma merkezlerinde bulunanlara beslenme, barınma, sağlık, sosyal yardım, eğitim ve benzeri hizmetler imkanlar ölçüsünde sağlanır (Yön.m.40).

- xi. **Gönüllü Geri Dönüş:** Bu yönetmelik kapsamındaki yabancılardan gönüllü olarak ülkesine dönüş yapacaklara gerekli kolaylık gösterilir ve imkanlar ölçüsünde destek sağlanabilir (Yön.m.42).
- xii. **Üçüncü Ülkeye Çıkış ve Yerleştirme:** Bu yönetmelik kapsamındaki yabancıların, geçici veya daimi olarak üçüncü ülkeye çıkışları Genel Müdürlüğün iznine tabidir.(Yön.m.44).
- xiii. **Özel İhtiyaç Sahipleri:** Bu yönetmelik kapsamındaki yabancılardan özel ihtiyaç sahibi olanlara sağlanacak başta sağlık hizmetleri, psiko-sosyal destek, rehabilitasyon olmak üzere, her tür yardım ve destek imkanlar ölçüsünde öncelikli ve bedelsiz olarak sağlanır(Yön.m.48).

Geçici koruma uygulamasını yönetmeliğin 12. Maddesine göre; Geçici korunanların;

- a) Kendi isteğiyle
- b) Üçüncü bir ülkenin korumadan faydalanması
- c) Üçüncü bir ülkeye insani nedenler veya yeniden yerleştirme kapsamında kabul edilmesi ya da üçüncü bir ülkeye çıkış yapması
- d) Ölmesi

Hallerinde geçici koruma sona erer. Bakanlar Kurulu, sonlandırma kararıyla birlikte;

- a) Geçici korumayı tamamen durdurarak geçici korunanların ülkesine dönmesine,
- b) Geçici korunanlara, koşullarını taşıdıkları statünün toplu olarak verilmesine ya da uluslararası koruma başvurusunda bulunanların başvurularının bireysel olarak değerlendirilmesine
- c) Geçici korunanların, Kanun kapsamında belirlenecek koşullarda Türkiye’de kalmalarına izin verilmesine karar verilebilir.

15.01.2015 Tarihli Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmeliğe göre; getirilen hükümler aşağıdaki gibi düzenlemiştir.

f) Geçici Koruma Yönetmeliğinde Mültecilerin Çalışma Hakları

- i. **Çalışma İzni Zorunluluğu:** Geçici koruma sağlanan yabancılar, çalışma izni olmaksızın Türkiye’de çalışamaz veya çalıştırılmaz (Yön.m.4)
- ii. **Çalışma İzni Şartları:** Geçici koruma sağlanan yabancılar, geçici koruma kayıt tarihinden altı ay sonra çalışma izni almak için Bakanlığa başvuruda bulunabilir (Yön.m.5/ 12).
Mevsimlik tarım veya hayvancılık işlerinde çalışacak geçici koruma sağlanan yabancılar çalışma izni muafiyeti kapsamındadır. Bakanlığa çalışma izin başvurusu için; sağlık meslek mensuplarının Sağlık Bakanlığından, eğitim meslek mensuplarının ise Milli Eğitim Bakanlığından veya Yükseköğretim Kurulu Başkanlığından ön izin almaları gerekir. Yön. m.6/3)
- iii. **İkamet İli Zorunluluğu:** Geçici koruma sağlanan yabancılara çalışma iznine başvuru hakkı verilmesinde, Geçici Koruma Yönetmeliğinin 24 üncü maddesi uyarınca yabancıların kalmasına izin verilen iller esas alınır (Yön.m.7/1)
- iv. **Yerli – Yabancı Çalıştırma Oranı:** Çalışma izni başvurularının değerlendirilmesinde, işyerinde çalışan Türk vatandaşı sayısı üzerinden sektör ve illere göre açık iş ve işe yerleştirmeler dikkate alınarak Bakanlıkça, geçici koruma sağlanan yabancı istihdamı kotası değişen oranlarda uygulanabilir. Üçüncü fıkra hükmü saklı kalmak üzere, çalışma iznine başvuru yapılan işyerinde çalışan geçici koruma sağlanan yabancı sayısı, işyerinde çalışan Türk vatandaşı sayısının yüzde onunu geçemez (Yön.m.8)
- v. **Ücretlendirme:** Geçici koruma sağlanan yabancılar a asgari ücret in altında ücret ödenemez (Yön.m.10)
- vi. **Çalışma İzni İptali:** Kamu düzeni, kamu güvenliği ya da kamu sağlığı yönüyle çalışma izni verilmesinde sakınca görüldüğünün İçişleri Bakanlığınca bildirildiği illerde çalışma izni verilmesi, Bakanlıkça durdurulur.(Yön.m.7-2) Geçici Koruma Yönetmeliği kapsamında geçici koruması sonlandırılan veya iptal edilen yabancıların almış olduğu çalışma izinleri iptal edilir (Yön.m.13/3).

3 Sonuç

Yukarıdaki tüm bu açıklamalardan anlaşıldığı kadarıyla ülkemizin göçler sonucu Türkiye topraklarında bulunan mültecilere karşı uluslararası hukuktan kaynaklanan yükümlülüğünü sadece geçici koruma ile yetinmeyip mültecilere çalışma hakkı ve sosyal güvence sağlayarak yerine getiren ender ülkelerdendir. Gerçekten de Avrupa ülkelerinin sınırlarına dayanan sadece binlerle ifade edilen mültecilere karşı bir politika dahi belirlemediği böyle bir durumda ülkemizin tek başına mültecilerin barınma ve işe gibi tüm zaruri ihtiyaçları yanında çalışma hakları ile beraber sosyal güvenliklerini de mevzuat güvencesi ile beraber sağlamış olması gıpta edilecek bir durumdur.

KAYNAKÇA

- ÇELİK, Nuri; İş Hukuku Dersleri, 26. Bası, 2013
- ÇELİKEL; Aysel; Yabancılar Hukuku, 6. Bası 1993, İstanbul.
- JASTRAM; Kate, Mültecilerin Korunması: Uluslararası Mülteci Hukuku Rehberi, 2001, s.127;
- ÇİÇEKLİ, Bülent; Açıklamalı Göç ve İltica Hukuku Terimleri Sözlüğü, Nisan 2013.
- PERRUCHOUD, Richard; Uluslararası Göç Örgütü Yayınları, Cenevre, 2009, (Editör: Doç.Dr. Bülent Çiçekli)
- [HTTP://WWW.GOC.GOV.TR/icerik6/gecici-koruma](http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma)

TABLOLAR

Geçici Koruma Kapsamındaki Suriye'lilerin İstatistikleri

Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin İllere Göre Dağılımı

05.05.2016 TARİHİ İTİBARIYLA GEÇİCİ KORUMA KAPSAMINDAKİ SURIYELİLER			
ADANA	150.835	KAHRAMANMARAŞ	84.250
ADİYAMAN	24.282	KARABÜK	267
AFYON	3.196	KARAMAN	408
AĞRI	832	KARS	121
AKSARAY	931	KASTAMONU	567
AMASYA	164	KAYSERİ	50.023
ANKARA	59.714	KIRIKKALE	448
ANTALYA	153	KIRKLARELİ	2.070
ARDAHAN	57	KİRŞEHİR	536
ARTVİN	42	KİLİS	128.488
AYDIN	6.527	KOCAELİ	23.253
BALIKESİR	1.655	KONYA	69.040
BARTIN	26	KÜTAHYA	273
BATMAN	18.026	MALATYA	18.090
BAYBURT	26	MANİSA	5.644
BİLECİK	485	MARDİN	97.383
BİNGÖL	697	MERSİN	139.363
BITLİS	549	MUĞLA	8.173
BOLU	870	MUŞ	728
BURDUR	7.841	NEVŞEHİR	4.880
BURSA	97.212	NİĞDE	2.543
ÇANAKKALE	3.362	ORDU	606
ÇANKIRI	268	OSMANİYE	40.602
ÇORUM	1.261	RİZE	512
DENİZLİ	6.286	SAKARYA	5.829
DIYARBAKIR	29.134	SAMSUN	3.248
DÜZCE	443	SİİRT	2.839
EDİRNE	6.511	SİNOP	69
ELAZIĞ	4.603	SİVAS	1.378
ERZİNCAN	163	ŞANLIURFA	399.208
ERZURUM	452	ŞIRNAK	14.764
ESKİŞEHİR	1.649	TEKİRDAĞ	5.282
GAZİANTEP	323.687	TOKAT	634
GİRESUN	132	TRABZON	1.651
GÜMÜŞHANE	55	TUNCELİ	100
HAKKARİ	951	UŞAK	1.062
HATAY	383.660	VAN	1.531
İĞDIR	77	YALOVA	2.462
ISPARTA	6.154	YOZGAT	2.763
İSTANBUL	392.642	ZONGULDAK	284
İZMİR	91.385	GENEL TOPLAM	2.748.367